

Työkaluja maaseudun vesihuollon kehittämiseen
MAVEKE-hanke (Maaseutupolitiikan neuvosto MANE/ MMM, 2015-2017)

Riikka Vilpas, Suomen ympäristökeskus SYKE, riikka.vilpas@ymparisto.fi, p. +358 295 251 745
Vesa Arvonen, Suomen vesihuolto-osuuskunnat ry SVOSK, vesa.arvonen@svosk.fi, p. +358 40 9131 759
Johanna Kallio, Suomen ympäristökeskus SYKE, johanna.kallio@ymparisto.fi, p. +358 295 251 256

Toimiva vesihuolto perustuu hyvään ja turvalliseen talousveteen sekä toimivaan jätevesihuoltoon kohtuullisilla kustannuksilla. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi Suomessa on paljon alueellisia eroja. Haja-asutusalueilla vesihuollon palvelutason ja kustannusten vaihtelut ovat suurempia kuin taajamissa, koska asukkaat ovat itse velvollisia huolehtimaan omasta talousveden hankinnasta, jätevesien käsittelystä ja niiden pois johtamisesta. Kun kiinteistöt ovat riittävän lähekkäin, on muodostettu yhteenliittymiä, esim. vesiosuuskuntia, jolloin vesihuolto on voitu järjestää organisoidusti. Pieniä vesihuollon yhtymiä ja osuuskuntia arvioidaan Suomessa olevan noin 1400 kpl. Pienten ja keski suurten vesiosuuskuntien toiminta perustuu pääsääntöisesti talkootyöhön tai oman työn ohella tehtävään hallinnon ja tekniikan hoitamiseen. Joitakin palveluita voi olla ulkoistettu, yleisimmin taloushallinto.

Haja-asutusalueiden jätevesien käsittely ja siihen liittyvät vaatimukset ovat herättäneet runsaasti keskustelua viime vuosina. Lainsäädäntöä on muutettu ja kohtuullistettu, viimeisimpänä vanhoja ennen vuotta 2004 rakennettuja kiinteistöjä koskevat merkittävät lievennykset ns. herkkien alueiden ulkopuolella sijaitseville rakennuksille ja siirtymäajan muutos lokakuuhun 2019 saakka. Ympäristönsuojelulain muutokset ovat heijastuneet myös vesihuoltolain vaatimuksiin mm. vapautuksina kiinteistön liittämistä vesihuoltolaitoksen, ml. osuuskuntien verkostoon. Tämä on ollut yksi haaste lisää murrosvaiheessa oleville vesihuolto-osuuskunnille. Muita haasteita on vetäjien ikääntyminen ja samalla talkootyön tekijöiden väheneminen. Yhtenä ratkaisuna tähän on esitetty vesiosuuskuntien koon kasvattamista ja sitä kautta maksupohjan saamista ostopalveluiden rahoittamiseen. Myös kehittämällä palvelutoimintaa, voidaan edesauttaa vesiosuuskuntia jatkamaan toimintaa itsenäisenä. Palvelutoiminta luo mahdollisuuden tukiverkostoon, minkä ansiosta kynnys ottaa vastuuta omasta vesiosuuskunnasta madaltuu. Kestävyyden kannalta on ehdottoman tärkeää saada toiminta ja talous kestävälle pohjalle, oli vesihuolto järjestetty millä toimintamuodolla hyvänsä.

MAVEKE -hankkeen, Maaseudun taloudellinen vesihuolto ja sen paikallinen kehittäminen, tavoitteena oli lisätä vesihuollon toimintavarmuutta ja taloudellisuutta maaseudulla ja haja-asutusalueilla paikalliset tulevaisuuden kehitysnäkymät huomioiden. Hankkeessa tarkasteltiin vesihuoltoa sekä kiinteistökohtaisesti asukkaan näkökulmasta että osuuskuntanäkökulmasta niiden tulevaisuuden haasteet huomioiden. Hankkeessa pohdittiin mm. mikä on kustannus-, resurssitehokkain ja järkevin ratkaisu kiinteistön vesihuoltoon eri tekijät huomioiden sekä miten osuuskunnat voivat varautua tulevaisuuden

haasteisiin; ikääntyminen, verkostojen vanheneminen, kustannusten kattavuus ja miten osuuskuntien toimintaan liittyviä palveluita ja niiden logistiikkaa voidaan kehittää maaseudulla vastaamaan kysyntää tulevaisuudessa?

Hankkeessa kehitettiin kiinteistön omistajille ja kunnille suunnattu helppokäyttöinen nettisovellus, Vesihuoltotulkki (www.ymparisto.fi/vesihuoltotulkki), joka kertoo tietyn kiinteistön sijainnin suhteessa pohjavesialueisiin ja 100 metrin rantavyöhykkeeseen (YSL 527/2014) sekä taajamarakenteen. Vesihuoltotulkki antaa myös ehdotuksen kiinteistölle parhaiten soveltuvista jätevesienkäsittelyvaihtoehdoista sekä ohjaa käyttäjän asianomaisen kunnan ympäristötoimen sivuille, josta mahdolliset ympäristönsuojelumääräykset löytyvät. Vesihuoltotulkki soveltuu asuinkäyttöön tarkoitetuille vakituisille ja vapaa-ajanasunnoille sekä kesämökeille, mutta ei esim. maitotiloille, ravintoloille tms. Se toimii jätevesineuvonnan työkaluna, mutta ei korvaa jätevesisuunnitelmaa tai -selvitystä. Annetut vastaukset ovat suuntaa-antavia, eikä kaikkia erityistilanteita voida huomioida. Käyttäjätilastojen mukaan Vesihuoltotulkilla on ollut sen julkistamisen jälkeen keskimäärin 100 - 200 käyttäjää viikoittain lukuun ottamatta julkaisuviikkoa ja kevään 2018 jätevesiviikkoa, jolloin käyttäjiä oli yli 2 000.

Hankkeessa selvitettiin myös erilaisia toimintamalleja vesihuolto-osuuskuntien tulevaisuuden turvaamiseksi. Toimintamallien tavoitteena oli saavuttaa kestävä toiminnallinen ja taloudellinen pohja erikokoisille vesiosuuskunnille ja samalla lisätä vesihuollon toimintavarmuutta. Tuloksena saatiin [MunOsuuskunta -toimintamallikokoelma](#), johon valikoitui mukaan ne toimintatavat, joiden avulla osuuskunta voi jatkaa toimintaa itsenäisenä. Liittyminen mm. kunnan vesihuoltolaitokseen tai osuuskuntien fuusioituminen rajattiin tarkastelun ulkopuolelle. Hankkeen aikana keskusteltiin ja käytiin kirjeenvaihtoa useiden vesiosuuskuntien ja sidosryhmien kanssa mm. Mäntsälässä, Kuopiossa, Kangasalassa, Kurussa, Nokialla, Pirkkalassa, Nurmijärvellä, Ikaalisissa, Kouvolassa ja Toivakassa. Osalla näistä alueista pyrittiin kokeilemaan uusia toimintatapoja käytännössä, mutta aika ei tuntunut olevan vielä kypsä toimintatapojen konkreettisille muutoksille. Sen sijaan vesiosuuskuntien keskinäiseen yhteistyöhön liittyvää toimintaa saatiin käyntiin muutamilla alueilla, mutta hankkeen aikana näistä ei saatu vielä laajempia kokemuksia. Hankkeen aikana kerättiin ja saatiin lisäksi runsaasti tietoa erilaisten vesiosuuskuntien tulevaisuuden haasteista ja toiveista ja niitä hyödynnettiin laadituissa toimintamalleissa.

Kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmän valintaa helpottamaan laadittiin MunPutsari -käyttäjäkokeuspankki (www.ymparisto.fi/munputsari), josta löytyy puolueettomia ja sensuroimattomia vertaisarviointeja omasta kiinteistökohtaisesta jätevesijärjestelmästä omistajien kertomina. Kaikki asiallisesti perustellut, sekä positiiviset että negatiiviset kokemukset huomioitiin. Arvioita saatiin sekä haastatteluin että nettikyselyn avulla, yhteensä parisenkymmentä. Haastateltavien löytyminen hankkeen aikana osoittautui yllättävän vaikeaksi, mutta kokemuspankkia tullaan täydentämään myös hankkeen päätyttyä, mikäli uusia vastauksia saadaan.

Hanke tehtiin yhteistyössä SYKEN ja SVOSK:in kanssa ja sitä rahoitti Maa- ja metsätalousministeriö / Maaseutupolitiikan neuvosto MANE. Hanke päättyi vuoden 2017 lopussa. Hankkeen kaikki tulokset ovat koottuna hankkeen nettisivuille: http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Maaseudun_taloudellinen_vesihuolto_ja_sen_paikallinen_kehittaminen_MAVEKE

Tutustu myös:

www.ymparisto.fi/satametria

www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinympariston_tietopalvelu_Liiteri/Palvelupaketit/Vesihuollon_suunnittelu